

”Maaseudusta ei olla aidosti kiinnostuneita, vaan sitä tarvitaan kullisina jonkun laajemman yhteiskunnallisen käsikirjoituksen kuvittamisessa.” (s. 62)

”Silloinkaan kun maaseudun murros oli totisinta totta sitä ei käsitelty joukkotiedotuksen julkisuudessa. Sitä ei ollut, koska sen piti tapahtua. Ihmiset muuttivat yksin tai perheinä kantaen tragediansa rautatielaitureille. Joukkotiedotukselle joku Vanhan ylioppilastalon valtaus oli tärkeämpi tapahtuma kuin maaseudun murros.” (s. 33) Tätä väitettään Kuisma perustelee viittaamalla Matti Mäkelän Suuren muuton sivulle 14. Siellä Mäkelä puhuu Bo Ahlforsin ja Arvo Salon kirjasesta *60-luku*, jonka kansien välistä ei ehkä löydy sellaista sanaa kuin ”pakettipelto”. Mäkelän ja Kuisman mukaan tästä voidaan yleistää väite, että joukkotiedotus yleensä ja reporadio erityisesti olisivat unohtaneet suuren muuton suuret ja pienet tarinat.

Mutta muistetaan nyt kuitenkin Mikko Niskasen *Kahdeksan surmanluotia*, joka ilmestyi suurin piirtein samoihin aikoihin. Elokuva kesti viisi tuntia – eikä siinä puhuttu halaistua sanaa Vanhan valtauksesta!

Heikki Mäki-Kulmala

Informaatio- ja julkisuusresurssit eli poliittisen julkisuuden muutos

POLITIIKKA ja julkisuus. Keskustan Lehtimiehet ry:n 70-vuotisjuhlakirja. Toimittanut Juhani Wiio. Jyväskylä: Gummerus 1989. 137 s.

Esipuheessa kirjan toimittaja Juhani Wiio toteaa, että tarkoituksena ei ollut laatia Keskustan Lehtimiehet ry:n 70-vuotisjuhlakirjasta perinteistä juhlakirjaa. Tämän sijasta tavoitteeksi asetettiin teos, jossa pyritään kartoittamaan suomalaisen politiikan ja julkisuuden suhdetta 80- ja 90-luvun Suomessa.

Tätä suhdetta teoksessa pohditaan yhdentoista kirjoittajan voimin. Joukkoon mahtuu tutkijoita, poliittisia toimittajia, päätoimittajia ja jopa yksi puolueen puheenjohtaja. Kukin kirjoittaja lähestyy politiikan ja julkisuuden suhdetta omasta näkökulmasta ja oman erikoiskysymyksensä kautta.

Tulos on lähinnä kokoelma puheenvuoroja poliittisen julkisuuden nykytilasta. Jonkin verran tätä kokoelmaa vaivaa hajanaisuus, mutta tätä hajanaisuutta helpottaa se, että kirjan artikkeliosuuden aloittaa Maria Kaisa Aulan poliittisen julkisuuden muutoksia kokonaisvaltaisesti tarkasteleva artikkeli.

Muuttunut vuorovaikutus

Poliitiikan ja julkisuuden suhteen muutosta 80-luvulla kuvaa Helsingin yliopiston tutkija Maria Kaisa Aula. Hän hahmottaa poliittisen julkisuuden murroksen ruotsalaiselta tutkijalta Kent Aspilta lainatun resurssimallin avulla. Tämän mallin mukaan poliitikot kontrolloivat informaatioresurssia ja journalistit julkisuusresurssia. Poliitikot tarvitsevat julkisuutta ja journalistit informaatiota. Poliittinen julkisuus toteutuu joukkotiedotuksessa, kun poliitikot ja journalistit ovat keskenään vuorovaikutus- ja vaihtosuhteessa kontrolloiden omaa resurssiaan.

Aulan mukaan tiedotusvälineiden asema on tässä vuorovaikutussuhteessa 80-luvulla vahvistunut. Tämä johtuu siitä, että poliitikot ovat tulleet aikaisempaa huomattavasti riippuvaisemmiksi joukkotiedotusvälineistä äänestäjien puolueuskollisuuden rapistuessa. Samaan aikaan journalistinen ammattikulttuuri on vahvistunut ja itsenäistynyt suhteessa politiikkaan ja poliitikkoihin.

Tässä tilanteessa poliitikot ovat tarttuneet erilaisiin puolustuskeinoihin. Poliitikot arvostelevat huomattavasti aiempaa herkemmin julkisuutta ja toimittajia. Resurssiasemien epätasapainon näkökulmasta Kalevi Sorosan taannoiset puheet infokratiasta käyvät ymmärrettäväksi.

Lisäksi poliitikot pyrkivät muuttuneessa tilanteessa jakamaan informaatiota aikaisempaa niukemmin. Informaatiota jaetaan valikoidusti suosiossa oleville toimittajille ja joukkotiedotusvälineitä pyritään kilpailuttamaan keskenään.

Politiikkaa televisiolle

Poliitikot tarvitsevat julkisuutta ja pyrkivät julkisuudessa luomaan itselleen mahdollisimman edullisen imagon. Poliitiikan teossa ensisijaisiksi ovat nousemassa henkilöihin ja puolueisiin yhdistyvät mielikuvat ja vaikutelmat asiakysymysten sijaan. Suomalaiset poliitikot hakevat uusia toimintastrategioita julkisuudessa yleensä ja televisiojulkisuudessa erityisesti.

Koiviston ja julkisuuden suhdetta ruotivassa kirjoituksessaan Bo Stenström toteaa, että ensimmäinen suomalainen televisio politiikko oli Veikko Vennamo.

Väritelevision kaudella myös muut suomalaiset poliiti-

tikit ovat hakeneet omaa tapaansa tehdä televisiopoliittikkaa. Mutta televisiolla välineenä on ollut myös toissensuuntaisia vaikutuksia, minkä Stenström myös artikkelissaan huomioi. Televisio on vaikuttanut myös journalistiseen kulttuuriin yleensä.

Lehtien kuvankäyttö, värien lisääntyminen ja toimittajan kasvojen läsnäolo ovat merkkejä television vaikutuksesta lehdistöön. Myös painetun sanan näkökulmat ja asioiden käsittelytapa ovat muuttuneet television vaikutuksesta.

Poliitikkojen ohella siis myös journalistit ovat joutuneet sopeutumaan television olemassaoloon. Poliitikot etsimällä television sopivaa politiikan tekemisen tapaa ja journalistit myöntämällä, ettei televisio ole ensisijassa perinteisessä mielessä ymmärretyn asi tiedon välittämisen kanava. Samalla televisio on poliittisen julkisuuden suuri paradoksi, koska sen merkitys kasvaa jatkuvasti politiikan tekemisessä.

Markku Laukkanen kiteyttää paradoksin artikkelissaan toteamalla, että televisio on suuri valhe, jolla on tulevaisuus. Tai kuten toinen televisiojournalisti Leif Salmén asian ilmaisee: "On tehtävä paljon haastatteluja, ennenkuin ymmärtää, miten vähän ne lisäävät kenekään tietoa tai ymmärrystä maailman menosta."

Juhani Wiio aloittaa oman Yleisradion poliittisen journalismia käsittelevän artikkelinsa teesillä "poliittinen journalismi enemmänkin uudistaa hegemonisia merkityksiä kuin asettaa niitä kyseenalaiseksi". Televisiopoliittikkaa tarkasteltaessa tämä teesi pitää varmasti paikkansa. Mutta ei oikeuta journalistia luopumaan myös uusien valtarakennetta kyseenalaistavien jutuntekijöiden etsimistä, pikemminkin päinvastoin.

Tietoverkkopoliittikkaa

Bo Ahlfors ja Risto Volanen paneutuvat artikkelissaan pohtimaan vuosituhannen vaihteen viestinnän kehitysuuntien vaikutusta suomalaiseen poliittiseen julkisuuteen. Kirjoittajien pohjimmaisena ajatuksena on se, että suomalainen kansanvalta tarvitsee poliittista julkisuutta, jossa kansakunta voi nähdä itsensä hyvine puolineen ja puutteineen.

Uhkana he näkevät omaehtoisen kansallisen viestinnän pirstoutumisen ja hukkumisen ylikansalliseen tietoverkkojen mereen. Pahimmassa tapauksessa tuleva kehitys vie päätösvalan suomalaisen yhteiskunnan ulkopuolelle.

Ahlfors ja Volanen näkevät kaupallistumisen yhtenä perussuuntauksena suomalaisessa viestintäkentässä. Markkinapohjainen viestintä luo markkinajulkisuutta, jolle ei aseteta samanlaisia totuuskriteerejä kuin aiem-

mälle julkisuudelle. Suomalainen todellisuus on jakautumassa kahtia. Tämä kehitys on poliittisen demokrati-an kannalta vakavaa.

Yksinomaan markkinavoimien kuljetettavaksi annettava julkisuus merkitsee pitkällä tähtäimellä poliittiselle julkisuudelle tärkeiden aatteellisten, yhteiskunnallisten ja poliittisten voimien katoamista. Tosin kirjoittajat myöntävät, että tähän on osaltaan ollut vaikuttamassa myös yhteiskunnassa vaikuttavien aatteiden kyvyttömyys tuoda omia vaihtoehtojaan päättäväisesti esiin.

Ahlforsin ja Volasen näkemyksen ongelmallisuus piilee ensinnäkin heidän artikkelinsa näkökulman yleisyydessä. Kirjoittajat puhuvat suurista kehityssuunnista sen tarkemmin puuttumatta siihen, miten nuo kehityskulut jo nyt ovat näkyvissä suomalaisessa yhteiskunnassa.

Toinen pulma on viestinnän kaupallisuudesta puhuminen hyvin yleisellä tasolla. Kirjoittajat näkevät markkinajulkisuuden tulevan ryminällä Suomeen, mutta unohtavat sen että markkinajulkisuuden markkinat ovat jo tämän päivän Suomessa olemassa. Suomalaisen lehdistön talous on perinteisesti perustunut kaupallisuudelle. Täysin markkinajulkisuudesta vapaa oli ehkä vain Suomen Yleisradio ennen Mainostelevisiion perustamista.

Siinä he osuvat oikeaan, että poliittisen julkisuuden tuottaminen tulevaisuudessa vaatii muun ohella myös itsetietoisempaa journalismia. Tätä painottaa myös Alpo Rusi omassa journalistikoulutusta käsittelevässä artikkelissaan.

Mutta kuten Ahlfors ja Volanen huomauttavat yksin journalismi ei tietenkään riitä, vaan myös yhteiskunnallisten aatesuuntien on pystyttävä nykyistä paremmin lausumaan julki se, mihin suuntaan yhteiskuntaa tulisi ohjata.

Kukaan kirjoittajista ei kuitenkaan syvemmin pohdi perinteisten poliittisten liikkeiden etsikkoajan ja poliittisen julkisuuden murroksen suhdetta.

Nimimerkkioliittikkaa?

Poliittisten liikkeiden kyvyttömyys osoittaa selkeästi, mihin suuntaan suomalaista yhteiskuntaa tulisi ohjata, näkyy poliittisessa julkisuudessa puolueiden perinteisten äänenkannattajien kriisinä. Tätä sitoutuneen lehdistön tilaa pohtii artikkelissaan päätoimittaja Seppo Niemelä.

Perinteinen sitoutunut lehti sopii hänen mukaansa varsin huonosti tämän päivän suomalaisen poliittiseen julkisuuteen. Toimittajan ja poliitikon rooleja ei voida enää sotkea, ei edes poliittisen puolueen äänenkannattajassa.

Niemelä näkee tulevaisuudessa poliittisesti sitoutu-

neen lehdistön ainoaksi mahdollisuudeksi itsenäistymisen suhteessa puoluekoneistoon. Äänenkannattajien roolin hän näkee kuitenkin edelleen puolueen sisällä tärkeänä keskustelun avaajana ja ruokkijana. Tässä roolissa äänenkannattajan on toimittava tarvittaessa myös puoluejohdon oppositiona.

Päätoimittaja Erkki Laatikainen asettuu puolestaan puolustamaan poliittisen nimimerkkikirjoittamisen oikeutusta. Laatikainen on Jyväskylässä ilmestyvän Keski-suomalaisen päätoimittaja ja hänen lehdessään on vuodesta 1985 alkaen ilmestynyt kohutun nimimerkki Kunto Kalvan kirjoituksia.

Laatikkaisen mielestä nimimerkkikirjoittaminen puolustaa paikkaansa niin kauan kuin se tuo poliittiseen

keskusteluun uusia sisältöjä ja näkökulmia.

Kunto Kalpaa puolustaessaan Laatikainen nostaa artikkelissaan esiin yhden poliittiselle julkisuudellemme ominaisen piirteen: suomalaisessa poliittisessa julkisuudessa mielipiteen lausuja on tärkeämpi kuin se, mitä hän lausuu.

Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että suomalaisissa joukkotiedotusvälineissä julkistetaan paljon poliitikkojen puhereferaatteja, jotka eivät sisällä mitään uutiseen vivahtavaakaan. Tuloksena on särjäntöntä ja ajatuksia herättämätöntä poliittista journalismia.

Timo Hytönen

NAISTUTKIMUS
Kvinnoforskning

• **monitieteinen aikakauslehti** •

Vuosikerta 1991 (4 numeroa)
140 mk, opiskelijat 80 mk.
Samalla hinnalla voit liittyä
myös seuran jäseneksi.

Tilaukset ja osoitteenmuutokset:
Suomen Naistutkimuksen Seura ry.
PL 215, 00131 Helsinki, tai suoraan
tilille Postipankki 238457-5.